ПОДАТКОВИЙ КОДЕКС

Перестраховочні премії нерезидентам: податкові премудрості

Порядок оподаткування доходів, отриманих нерезидентами із джерелом їх походження з України у вигляді страхових внесків за договорами перестрахування, укладеними між страховиками-резидентами та перестраховиками-нерезидентами за посередництвом перестрахових брокерів, встановлено статтею 160 Податкового кодексу.

Відповідно до п. 160.6 цієї статті з суми страхових премій за договорами страхування (перестрахування) ризиків, укладених страховиками-резидентами безпосередньо із страховиками (перестраховиками) – нерезидентами або через/за ***посередництвом перестрахових брокерів,*** сплачується податок у розмірі 12% від суми виплат ***за власний рахунок*** страховика в момент здійснення перерахування таких виплат, якщо рейтинг фінансової надійності (стійкості) перестраховика-нерезидента не відповідає вимогам, установленим Держфінпослуг України.

Водночас п. 160.1 статті 160 Податкового кодексу встановлено, що до доходів, отриманих нерезидентом із джерелом їх походження з України, включено ті ж самі «внески та премії на страхування або перестрахування ризиків в Україні (включаючи страхування ризиків життя) або страхування резидентів від ризиків за межами України» (абзац «и» п. 160.1) та «брокерську винагороду, отриману від резидентів або постійних представництв інших нерезидентів стосовно брокерських послуг, наданих нерезидентом або його постійним представництвом на території України на користь резидентів» (абзац «з» п. 160.1).

У Податковому кодексі (пункт 160.2) збережено вимоги до резидента або постійного представництва нерезидента, що здійснюють на користь нерезидента або уповноваженої ним особи (крім постійного представництва нерезидента на території України) будь-яку виплату з доходу з джерелом його походження з України, отриманого таким нерезидентом від провадження господарської діяльності, крім доходів, зазначених у пп. 160.3–160.6 цієї статті. А саме вони зобов'язані утримувати податок в розмірі 15% від суми доходу та ***за рахунок доходу,*** який сплачується до бюджету під час такої виплати, якщо інше не передбачено положеннями міжнародних договорів України з країнами резиденції осіб, на користь яких здійснюються виплати, що набрали чинності.

Таким чином, оподаткування доходів, отриманих нерезидентами (страховиками, перестраховиками, брокерами) у вигляді страхових премій за договорами страхування (перестрахування) ризиків в Україні або страхування резидентів від ризиків за межами України, а також у вигляді брокерської винагороди, слід розглядати в контексті положень міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування, регулювання порядку застосування яких визначено статтею 103 Податкового кодексу.

Як бачимо, норми абзацу «и» п. 160.1 та п. 160.6 статті 160 Податкового кодексу мають один об'єкт оподаткування – страхові премії за договорами страхування (перестрахування) ризиків на користь нерезидентів (у тому числі через перестрахових брокерів), але різні джерела сплати податку.

Дійсно, оскільки рейтинговий податок із перестраховочних премій, передбачений п. 160.6 Податкового кодексу, сплачується страховиком-резидентом за власний рахунок, а не за рахунок доходів, отриманих нерезидентом (як того вимагає п. 160.2), то й положення міжнародних угод про уникнення подвійного оподаткування на вказаний п. 160.6 в частині оподаткування перестраховочних премій, що сплачені нерейтинговому перестраховику-нерезиденту, не розповсюджуються.

Така думка підтверджується новою редакцію Звіту про виплачені нерезидентам доходи та утриманий з них податок (додаток ПН до Декларацій №97, №98, №114 та до Розрахунку №115), в якому порівняно з наказом ДПАУ №28, що втратив чинність із набранням чинності Податковим кодексом, виключено з переліку видів доходів нерезидентів із джерелом їх походження з України такий вид доходу, як виплати у межах договорів страхування або перестрахування ризиків на користь нерезидентів, рейтинг фінансової надійності яких не відповідає вимогам, визначеним уповноваженим органом.

Отже, виходить, що при перерахуванні перестраховочних премій нерейтинговому перестраховику-нерезиденту, який є резидентом країни, з якою Україна не має угоди про уникнення подвійного оподаткування, такі доходи мають бути оподатковані за двома ставками в розмірі 12% та 15%, що є подвійним оподаткуванням одного виду доходів і суперечить концепції Податкового кодексу.

Однак шукати логіку в податковому законодавстві іноді марно. Така сама колізія законодавчих норм прослідковувалася й за часів дії закону про прибуток, що породжувало багато спірних питань та конфліктних ситуацій. Проте, як не дивно, автори Податкового кодексу не подбали про усунення неузгодженості норм, що регулюють порядок виплати перестраховочних премій нерезидентам.

Коментарі зайві. Але ще більший негативний резонанс викликає на страховому ринку введення статтею 103 Податкового кодексу нової концепції бенефіціарного (фактичного) власника доходів. Безперечно, вже найближчим часом багато українських платників податків, які здійснюють розрахунки з нерезидентами, можуть зіткнутися з цією проблемою на практиці.

Зазначена стаття містить пункт 103.2, згідно з яким особа (податковий агент) має право самостійно застосувати звільнення від оподаткування або зменшену ставку податку, передбачену відповідним міжнародним договором України на час виплати доходу нерезиденту, якщо такий нерезидент є бенефіціарним (фактичним) отримувачем (власником) доходу і є резидентом країни, з якою Україною укладено міжнародний договір.

Слід відмітити, що платником податку зі сплати страхових премій за договорами перестрахування ризиків на користь нерезидентів через перестрахових брокерів (постійних представництв брокерів – нерезидентів в Україні) відповідно до норм Податкового кодексу та роз'яснень ДПАУ (останнє – від 18.07.11 №12884/6/15-0516) є страховик. Тобто він є податковим агентом, якому нерезидент повинен надати документ, що підтверджує статус податкового резидента згідно з вимогами п. 103.4 ст. 103 Податкового кодексу.

Це витікає з того, що перестрахування на користь перестраховика-нерезидента фактично здійснює страховик-резидент, який сплачує перестраховочні премії згідно з умовами договору, а постійне представництво перестрахового брокера лише здійснює за винагороду посередницьку діяльність у перестрахуванні на підставі брокерського документа із страховиком. Підтвердженням такої позиції є декларування страховиком у рядку 23 Декларації №97 податку із суми страхових платежів у межах договорів страхування або перестрахування ризиків (у тому числі за посередництвом перестрахових брокерів) на користь нерезидентів за ставкою 12%, рейтинг яких не відповідає встановленим законодавством вимогам.

Оскільки брокерські винагороди не включаються до перестраховочних премій, сплачених страховиками за договорами перестрахування з нерезидентами, перестраховий брокер – нерезидент є бенефіціарним (фактичним) отримувачем (власником) доходу у вигляді брокерської винагороди, з суми якої податковий агент (страховик) повинен сплатити податок в розмірі 15%, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України.

Але, крім вказаного, стаття 103 містить серйозне застереження. Згідно з п. 103.3 право на застосування зменшеної міжнародним договором ставки податку при виплаті нерезиденту дивідендів, відсотків, роялті, ***винагород*** має «бенефіціарний (фактичний) одержувач (власник) доходу», яким не може бути особа, яка є агентом, номінальним одержувачем або ***посередником щодо такого доходу.***

З огляду на викладене Податковий кодекс змінює правила застосування міжнародних угод, хоча стаття 9 Конституції передбачає, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Крім того, згідно з пунктом 3.2 статті 3 Податкового кодексу, якщо міжнародним договором встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Кодексом, застосовуються норми міжнародного договору.

Повернімося до наших брокерів, що здійснюють посередницьку діяльність при укладенні страховиками-резидентами договорів перестрахування з перестраховиками-нерезидентами. Чи розповсюджуватимуться на них норми п. 103.3 статті 103 Податкового кодексу?

Згідно зі статтею 15 Закону України «Про страхування», страхова діяльність в Україні може провадитися за участі страхових посередників

(страхових або перестрахових брокерів), що мають виключний вид діяльності.

Перестрахові брокери – це юридичні особи, які здійснюють за винагороду посередницьку діяльність у перестрахуванні від свого імені на підставі брокерської угоди із страховиком, який має потребу у перестрахуванні як перестрахувальник.

Зазвичай великі ризики розміщуються на міжнародному страховому ринку через перестрахових брокерів, і брокер сам вирішує, як розподіляти відповідальність між перестраховиками, керуючись при цьому кон'юнктурою ринку, рейтингом перестраховиків, своїми внутрішніми правилами та стандартами. Комплекс послуг, що надає перестраховий брокер, включає розміщення ризиків у перестрахування та оформлення відповідних документів, що підтверджують наявність покриття, яке замовив перестрахувальник.

Додамо, що відповідно до Постанови правління Національного банку України від 11.04.2000 №135 «Про застосування іноземної валюти в страховій діяльності» страхові (перестрахові) брокери – нерезиденти мають право здійснювати розрахунки за послуги з перестрахування в Україні відповідно до договорів про перестрахування ***лише через постійні представництва,*** через які вони надають такі послуги.

Тобто купувати іноземну валюту на міжбанківському валютному ринку України для здійснення розрахунків за договорами перестрахування, укладеними з перестраховиками-резидентами, перестрахові брокери –нерезиденти можуть лише через свої постійні представництва.

У свою чергу доходи перестрахового брокера – нерезидента, отримані через постійне представництво, на підставі п. 160.8 статті 160 Податкового кодексу підлягають оподаткуванню в Україні у загальному порядку за ставкою 23%. При цьому таке постійне представництво прирівнюється з метою оподаткування до платника податку, який провадить свою діяльність незалежно від такого нерезидента.

Таким чином, нерозповсюдження міжнародних угод України про уникнення подвійного оподаткування на доходи постійних представництв перестрахових брокерів – нерезидентів у вигляді брокерської винагороди від перестрахувальників, яка перераховується їх материнським компаніям – нерезидентам для подальшого перерахування перестраховикам-нерезидентам, на нашу думку, є неправомірним, оскільки суперечить правилам міжнародного договору.

Раніше, для того щоб не утримувати податок на репатріацію доходів нерезидента, зокрема у вигляді брокерської винагороди, на практиці було достатньо пред'явити сертифікат резидентності одержувача доходів. У такому разі платник податків (у нашому випадку постійне представництво перестрахового брокера – нерезидента) в залежності від норм відповідної конвенції про усунення подвійного оподаткування міг бути звільненим від оподаткування або застосувати знижену ставку податку.

У нових реаліях у податкових органів України на підставі п. 103.3 статті 103 Податкового кодексу з'являються законодавчі підстави для того, щоб оскаржити право нерезидента на подібні пільги. До того ж офіційних роз'яснень ДПАУ з порушеного питання не надавалось, та й навряд чи найближчим часом такі з'являться.

На жаль, проблема залишається, і зважаючи на превалювання в бухгалтерському середовищі спеціалістів, що дотримуються обережної позиції, не сплачувати податок на репатріацію ризикне не кожне постійне представництво перестрахового брокера.

ЗМІНИ ДО ПОДАТКОВОГО КОДЕКСУ

Нововведення для страхових компаній

Президент України підписав Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих норм Податкового кодексу України» від 07.07.2011 №3609, який раніше був відомий як законопроект №8217. Його опубліковано в газеті «Голос України», №144 (5144) від 05.08.2011.

Безумовно, внесені до Кодексу зміни не усувають усі помилки та недоладності в оподаткуванні страховиків. Однак навіть часткова правка, а особливо з'ява нових норм на користь платника податків, заслуговують на пильну увагу.

Пунктом 57 Закону №3609 до статті 156 Податкового кодексу «Особливості оподаткування страховика» внесено суттєві зміни на користь платників податку на прибуток – страховиків. Головним досягненням зазначених змін для страхових компаній є виключення з оподатковуваної бази страховиків, що здійснюють операції зі страхування життя, інвестиційного доходу, отриманого від розміщення коштів за договорами довгострокового страхування життя та пенсійного страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення (абзац четвертий пп. 156.2.1 п. 156.2 ст. 156).

Такий інвестиційний дохід включає проценти за банківськими вкладами (депозитами), грошовими коштами на поточних рахунках, облігаціями, державними цінним паперами, від здачі в оренду нерухомого майна, кредитами страхувальників – фізичних осіб, що уклали договори страхування життя, та іншими доходами від інвестування коштів страхових резервів із страхування життя (математичних резервів) відповідно до Правил розміщення страхових резервів із страхування життя, затверджених Розпорядженням Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України від 26.11.2004 №2875.

У Податковому кодексі вказаний інвестиційний дохід до внесення змін Законом №3609 підлягав оподаткуванню податком на прибуток як у перехідний для страховика 2011 рік, так і в подальших звітних податкових періодах. Але саме в 2011 році за відсутності законодавчої можливості відображати в податковому обліку платника витрати від страхової діяльності, перелічені в пп. 156.1.2 Податкового кодексу (особливо відрахування до страхових резервів), оподаткування всієї суми інвестиційного доходу податком на прибуток за ставкою 23% було вкрай фіскальною нормою.

Це витікає з вимог статті 9 Закону України «Про страхування», згідно з якою договором страхування життя обов'язково передбачається збільшення розміру страхової суми та (або) розміру страхових виплат на суми (бонуси), які визначаються страховиком один раз на рік за результатами отриманого інвестиційного доходу від розміщення коштів резервів із страхування життя, за вирахуванням витрат страховика на ведення справи у розмірі до 15% отриманого інвестиційного доходу та обов'язкового відрахування в математичні резерви частки інвестиційного доходу, що відповідає розміру інвестиційного доходу, який застосовується для розрахунку страхового тарифу за цим договором страхування.

Закон №3609 набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, крім окремих його норм. Що стосується пункту 57, то відповідно до прикінцевих та перехідних положень звільнення інвестиційного доходу, отриманого від розміщення коштів за договорами довгострокового страхування життя та пенсійного страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення, від оподаткування податком на прибуток почнеться з першого числа звітного (податкового) місяця, в якому набирає чинності цей Закон. Тобто тільки в першому звітному податковому періоді 2011 року в контексті Податкового кодексу (II квартал 2011 року) сума такого доходу повинна бути оподаткована страховиками, що здійснюють страхування життя.

Крім того, в підпункті 156.1.1 пункту 156.1 Податкового кодексу, яким визначено перелік доходів від страхової діяльності, виключено з цього переліку «винагороди за надання послуг страхового брокера, агента» (п'ятнадцятий абзац), оскільки цей абзац повністю дублював дванадцятий абзац «суми винагород, нарахованих страховиком за надання послуг сюрвейера, аварійного комісара та аджастера, страхового брокера та агента».

У зв'язку з викладеним у додатку «Розрахунок доходів страховика» до проекту Податкової декларації з податку на прибуток страховика, розробленого ДПАУ на виконання положень Податкового кодексу на 2012 рік, з переліку доходів від страхової діяльності вилучено такі:

– інвестиційний дохід, отриманий від розміщення коштів за договорами довгострокового страхування життя та пенсійного страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення;

– винагороди за надання послуг страхового агента, брокера.

Відповідь на лист читача

Який порядок оподаткування інвестиційного доходу, отриманого страховиками від розміщення коштів страхових резервів за договорами довгострокового страхування життя та пенсійного страхування у перехідному для страховиків 2011 році?

Відповідно до п. 8 підрозділу 4 розділу XX «Перехідні положення» Кодексу оподаткування страховиків за результатами діяльності впродовж одного року з дня набрання чинності Кодексом здійснюється шляхом сплати податку за ставкою 3% від суми страхових платежів, страхових внесків, страхових премій, отриманих (нарахованих) страховиками – резидентами впродовж звітного періоду за договорами страхування, співстрахування та перестрахування ризиків на території України або за її межами.

При цьому дія цього пункту не поширюється на діяльність із виконання договорів довгострокового страхування життя та пенсійного страхування у межах недержавного пенсійного забезпечення відповідно до Закону України «Про недержавне пенсійне забезпечення», а також на діяльність, що не пов'язана зі страхуванням.

Оскільки діяльність з виконання договорів довгострокового страхування життя не оподатковується згідно з п. 8 підрозділу 4 розділу XX «Перехідні положення» Кодексу, така діяльність підпадає під оподаткування пп. 156.2.1 п. 156.2 ст. 156 Кодексу, яким визначено об'єкт оподаткування від провадження операцій зі страхування життя, в тому числі з довгострокового страхування життя та пенсійного страхування.

Цим підпунктом передбачено, що прибуток від діяльності з довгострокового страхування життя визначається з урахуванням вимог, встановлених п. 156.1 ст. 156 та пп. 153.1.7 п. 153.1 ст. 153 Кодексу і оподатковується за нульовою ставкою в разі виконання вимог до укладення таких договорів, що визначені пп. 14.1.52 п. 14.1 ст. 14 Кодексу.

Поряд з цим останнім абзацом пп. 156.2.1 п. 156.2 ст. 156 Кодексу встановлено, що об'єктом оподаткування при здійсненні страховиком діяльності зі страхування життя є «інвестиційний дохід, отриманий страховиками від розміщення коштів за договорами довгострокового страхування життя та пенсійного страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення».

Таким чином, вказаний дохід з метою оподаткування виокремлено від прибутку, отриманого за операціями з довгостроковго страхування життя та пенсійного страхування, що оподатковується за нульовою ставкою.

Щодо позиції у складі доходів від страхової діяльності «інвестиційний дохід, отриманий страховиком від розміщення коштів резервів страхування життя», передбаченої абзацом п'ятим пп. 156.1.1 п. 156.1 ст. 156 Кодексу, то цей вид доходу стосується інших договорів страхування життя, що не підпадають під визначення довгострокових у контексті Кодексу.

Водночас зазначимо, що п. 57 Закону від 07.07.2011 №3609 «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких інших законодавчих актів України щодо вдосконалення окремих норм Податкового кодексу України» передбачено виключення з оподатковуваної бази страховиків, що здійснюють операції зі страхування життя, інвестиційного доходу, отриманого від розміщення коштів за договорами довгострокового страхування життя та пенсійного страхування в межах недержавного пенсійного забезпечення (абзац четвертий пп. 156.2.1 Податкового кодексу).

При цьому відповідно до прикінцевих та перехідних положень зазначеного закону норма п. 57 застосовується з першого числа звітного (податкового) місяця, в якому набирає чинності цей закон, тобто з 1 серпня.

НПФ

Андрій ПІНЧУК, голова підкомітету з питань контролю та законодавчого забезпечення регулювання ринків фінансових послуг Комітету ВР з питань фінансів, банківської діяльності, податкової та митної політики

Недержавні пенсійні фонди – Ноїв ковчег для майбутніх пенсіонерів?

Пенсійна реформа, проведення якої очікується найближчим часом, покликана гарантувати громадянам пенсійні виплати в майбутньому. Одним із ключових елементів нової системи пенсійного забезпечення стануть недержавні пенсійні фонди. Ця поки що незвична для українців форма надання фінансових послуг має стати гарантією забезпеченої старості. Чи можна покладати на неї такі надії? І що варто враховувати в розрахунках майбутньої пенсії?

Поки що на ці запитання немає вичерпних відповідей, оскільки пенсійна реформа триває. Запропонована наразі модель складається з трьох рівнів. Солідарну систему радянського зразка доповнюють загальнообов'язкове державне страхування та накопичувальна система. Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення.

Такий варіант дозволить розподілити між різними складовими системи ризики, пов'язані зі зміною демографічної ситуації. Також з'явиться можливість мінімізувати ризики, пов'язані з коливаннями в економіці і на ринку капіталів, до чого найбільш чутлива накопичувальна система. Основне завдання реформи – зробити систему пенсійного забезпечення збалансованою та стабільною.

Найбільшою перевагою тирівневої системи є вибір, який вона надає громадянам. Пенсіонери за сучасної системи повністю залежні від держави та економічної ситуації в країні. Тривала криза прямо впливає на розмір пенсії, оскільки ці платежі здійснюються з пенсійного фонду, а правила гри встановлює держава.

Після впровадження реформи громадяни зможуть здійснювати відрахування як в пенсійний фонд, так і в недержавні пенсійні фонди. Як саме заощаджувати на пенсію, повністю залежатиме від їхніх вподобань. А ще від прийнятого рішення, яка інвестиційна політика є найбільш прийнятною для накопичення пенсійних заощаджень, а отже, безпосередньо впливатиме на розмір майбутньої пенсії. Таке право українці отримають вже з 2018 року.

Та перед тим, як віддавати гроші фінансовим установам, варто розібратися з принципами функціонування недержавних пенсійних фондів. Недержавні пенсійні фонди у багатьох країнах світу є одним із основних інструментів підвищення рівня пенсійного забезпечення населення. За своєю суттю це фінансові установи, призначені для накопичення коштів на додаткову недержавну пенсію та здійснення пенсійних виплат учасникам. Учасниками таких фондів є люди, на користь яких сплачуються пенсійні внески, а вкладниками можуть бути як самі учасники, так і роботодавці, професійні об-єднання, члени сім'ї тощо.

Наразі розрізняють корпоративні, професійні та відкриті недержавні пенсійні фонди в залежності від того, хто створює фонд та робить внески. Усі кошти, що обліковуються на індивідуальному пенсійному рахунку учасника фонду, є власністю громадянина незалежно від того, хто сплачував ці внески. Тому ніхто інший, крім учасника, не може розпоряджатися цими коштами. Проте пенсійні кошти учасника можуть передаватися у спадок. Таким чином, ці гроші є повною власністю громадян. Причому таку пенсію можна отримувати разом з державною.

Логічно постає питання, який же варіант обрати. Порівнювати державний пенсійний фонд з будь-яким недержавним пенсійним фондом проблематично, тому що вони належать до різних «вагових категорій». З державними фондами громадяни вже мали справу і знають як про їхні позитивні моменти, так і про негативні. Звичайно, після реформи деякі зміни торкнуться й вже звичних структур, проте їхні принципи залишаться незмінними.

Серед очевидних переваг недержавних пенсійних фондів можна назвати право учасника самостійно формувати розмір власної майбутньої пенсії. Підписуючи контракт і сплачуючи внески наперед, можна впливати на суму коштів і час їх виплат у вигляді пенсії. Учасник недержавного фонду також може в будь-який момент дізнатися про суму накопичених внесків, отримати виплату одноразово або частками за певний час, почати отримувати пенсійні виплати на десять років раніше, ніж досягне офіційного пенсійного віку. Ці умови наперед обговорюються і прописуються в договорі.

Наступне питання – ***наскільки надійні такі недержавні пенсійні фонди, і чи не луснуть вони як мильні бульбашки з наступною економічною кризою?***

Учасники фонду можуть контролювати ефективність його роботи, отримуючи інформацію про стан своїх накопичень, та при необхідності переводити свої кошти до іншого фонду.

Адміністратор недержавного пенсійного фонду зобов'язаний регулярно подавати фінансову звітність до державного регулятора. Це дає можливість оцінити ризики діяльності даних фінансових компаній та за потреби вжити відповідних заходів. В тому числі недержавний пенсійний фонд не може припинити своє існування, поки не передасть свої зобов'язання іншому фонду або страховій компанії. А отже, всі внески громадян зберігаються.

Запропоновані урядом зміни системи пенсійного забезпечення дозволять громадянам самостійно обирати власне майбутнє, а також сприятимуть становленню соціально справедливої та збалансованої пенсійної системи.